

مسئولیت و رسالت اجتماعی زن در عصر حاضر

زینت نظری^۱

چکیده

بی تردید نقش زنان در خانواده و حضور او در آن مؤثر است و از اهمیت ویژه ای برخوردار است اما حضور او در جامعه و در حد ضرورت و برطرف ساختن نیاز های جامعه در حد واجب کفایی است و با توجه به اصل عفاف بدون اشکال است. زنان متعهد در دوران انقلاب اسلامی نقش ماندگاری از خود به جا گذاشتند و به همگان ثابت کردند که شخصیت زن مسلمان در تبعیت از الگو های مصرفی خوب نیست بلکه چیزی که بر شرافت و ارزش او می افزاید نجابت و فداکاری در راه آرمان های اصیل دینی است که خداوند به آن ها عرصه داشته است. یکی از عرصه های تحول زندگی اجتماعی عصر جدید تغییر و تحولات در زندگی زنان است. این تغییر و تحولات خود دامنه وسیعی را از تغییر و باور های اجتماعی درباره زنان تا تغییر نقش های فردی- خانوادگی و اجتماعی را در بر می گیرد. این پژوهش بر آن است که مسئولیت و رسالت اجتماعی زن را مورد تحقیق و بررسی قرار دهد که نشان می دهد که بهترین مسئولیت و رسالت زن در اسلام و جامعه، انسان سازی است، همانطور که در قرآن انسان ساز است، زن نیز انسان ساز است که در قرآن و روایات ائمه معصومین به مزایای آن اشاره شده است در عرصه های مختلف فرهنگی- اجتماعی- سیاست، تأثیرگذار است و از مهم ترین رسالت و مسئولیت زنان در دولت زمینه سازی ظهور امام عصر (عج) انتظار توجه به تقویت دین داری در فرزندان می باشد و با توجه به تحقیقاتی که در این مقاله به عمل آمده و با مطالعه آثار و کتب مختلف صورت گرفته بیان شده که در عرصه اجتماعی- مهم ترین و اساسی ترین شایستگی را در وجود زنان می توان یافت و زنان ما، آینه تمام نمای فعالیت ها و ابتکارات و تولیدات جامعه ای می تواند باشند و در پیشرفت ها و سازندگی ها دخیل هستند.

کلید واژه ها: مسئولیت، رسالت، اجتماع، زن، عصر

^۱ -پژوهشگر طلبه سطح ۲ زینت نظری، حوزه علمیه کوثر آباد

یکی از عرصه های تحول اجتماعی در عصر حاضر، تغییرات و تحولات در زندگی زنان است این تغییرات و تحولات خود دامنه وسیعی را از تغییر باور ها و نگراره های اجتماعی درباره زنان تا تغییر نقش های فردی، خانوادگی و اجتماعی را در بر می گیرد. زن مسلمان باید در راه فرزاندگی، بالندگی و خود سازی معنوی و اخلاقی تلاش کند، و نسبت به امور دنیا و تجملات کم ارزش بی اعتنا باشد؛ و عفت و طهارتش چشم و نظر هرزه بیگانه را دفع کند. همچنین بای د در خانه و محیط گرم خانه دلارام شوهر و فرزنداناش بوده و مایه آرامش زندگی و محیط خانواده گردد. زن از دیدگاه اسلام دارای شخصیتی شایسته و رسالتی الهی است که می تواند مدارج کمال را طی کند و به مراتب عالی انسانیت راه یابد و مصداق تحقق فلسفه خلقت یعنی خلیفه خدا گردد. زنان به عنوان نیمی از پیکره اجتماع و مهم ترین عامل انتقال ارزش ها در خانواده، از نقش و جایگاه مهمی در عرصه های اجتماع برخوردارند به گونه ای که می توان ادعا کرد که زن می تواند عامل سعادت یا شقاوت جامعه باشد. در نظام اسلامی، زن به عنوان یک انسان می تواند مشارکت فعال با مردان در بنای جامعه اسلامی داشته باشد و ما مفتخریم که بانوان و زنان در صحنه های فرهنگی، اقتصادی- اجتماعی حاضر و همدوش مردان یا بهتر از آنان در راه تعالی اسلام و مقاصد قرآن کریم فعالیت دارند.

مفهوم شناسی

الف- مسئولیت

مسئول بودن، موظف بودن به انجام دادن امری،^۱ می‌توان برای تعریف شایستگی مسئولیت پذیری اجتماعی از این عبارت استفاده کرد، توانایی بروز خود به خود عنوان یک عضو دارای حس همکاری مؤثر و سازنده در یک گروه، مسئولیت پذیری اجتماعی، شایستگی است که ما را قادر می‌سازد مراقب تلاش های کاری خود باشیم و در راه علائق دیگران و گروه هایی خدمت کنیم که خارج از حیطه نیاز های فردی، اهداف و نگرانی های ما قرار دارند. افراد مسئولیت پذیر در جامعه قادرند برای دیگران و همراه آن ها کاری انجام دهند، دیگران بپذیرند، همگام با مسئولیت خود حرکت نمایند و قوانین اجتماعی را رعایت نمایند. این افراد به حساسیت های مربوط به روابط میان فردی احترام گذاشته و قادر به پذیرش سایر افراد هستند و از استعداد های خود در راه اصلاح جمع بهره می‌گیرند نه این که فقط به صلاح خودشان فکر کنند.

افرادی که نقصانی در این شایستگی دارند ممکن است نگرش های ضد اجتماعی را تصدیق کنند و در برابر سایرین آزار دهنده عمل نمایند و پیوسته به دنبال بهره گرفتن از سایر افراد باشند.^۲

مسئولیت پذیری اجتماعی عامل اتصال پیوند جوامع و گروه های اجتماعی است از نظر اجتماعی مسئول بودن یعنی انسان (اعم از زن- مرد) با اخلاق و با حساسیت نسبت به مسائل اجتماعی، فرهنگی و محیطی رفتار کنند. تلاش برای برقراری مسئولیت اجتماعی، به افراد و سازمان ها و دولت کمک می‌کند تأثیر مثبت بر پیشرفت، کار و جامعه داشته باشند.

ب- رسالت

رسالت به معنای مأموریت و فرستادگی از جمله عالی‌ترین مقام‌های الهی است که به بعضی از انسان‌های شایسته داده می‌شود تا پیام الهی را از طریق وحی دریافت کرده و به انسان‌ها برساند و یا کاری را از طرف خداوند انجام دهند و به دارندگان چنین مقامی رسول گفته می‌شود. عصمت، معجزه و علم خدادادی از جمله ویژگی‌های ایشان است و خداوند با فرستادن رسولان حجت را بر انسان‌ها تمام کرده است.^۳ در اصطلاح قرآنی، رسالت، تحمل یک نوع مأموریت از جانب کسی، خواه به صورت ابلاغ پیامی از او به دیگران، یا تحقق بخشیدن به

^۱- محمد معین، فرهنگ فارسی، ص ۲۸۱۳

^۲- زعفرانچی، اشتغال زنان، ص ۳۸

^۳- جامع العلوم، ج ۲، ص ۱۳۵؛ شرح العقاید النسفیة، ص ۲۰۶

کاری در خارج^۱ و رسول نیز در بیشتر آیات قرآن به پیامبران الهی که وظیفه‌شان رساندن پیام و یا انجام کاری از طرف خداوند است، گفته شده است^۲ در اصطلاح دینی، رسالت، سفارت و وساطت یکی از بندگان خاص میان خدا و بندگان برای زدودن کاستی‌ها و بیماری‌های روحی و تعلیم مصالح دنیایی و آخرتی آنان است که عقل ایشان از فهم آن ناتوان است و رسول نیز در اصطلاح دینی، مأمور تبلیغ احکام^۳ و معارف الهی است^۴.

^۳. التعریفات، ص ۱۴۸ (ذیل واژه رسول)
^۴. شرح مصطلحات کلامیه، ص ۱۵۹

ج- فعالیت اجتماعی

فعالیت اجتماعی، یعنی فعالیت در اجتماعی که در آن زندگی می‌کنیم و این شامل همه انسان‌ها می‌شود و حوزه فعالیت آن‌ها به تمامی مسائلی که به زندگی ما بر می‌گردد را شامل می‌شود. فعالیت در حوزه تشکلی صنف و حرفه که به آن تعلق داریم و یا فعالیت در مسائلی که به آن علاقه‌مندیم. مثلاً کسانی که به شعر علاقه‌مندند با تشکیل انجمن‌ها در شعر و ادب به این فعالیت می‌پردازند. لازم است که فعالان یک حرفه یا علاقه‌مندان به یک حوزه با گرد هم آمدن و تشکیل یک سازمان (انجمن و گروه) مستقل با فعالیت و تبادل نظر پیرامون حرفه خود اعم از پیدا کردن راه‌های بهتر جهت ارائه برتر شغلشان بپردازند. هم‌چنین با برنامه‌ریزی، جهت برطرف کردن مشکلاتشان تلاش و همفکری کنند و در صورت لزوم به ارائه پیشنهادات لازم به مدیران اجرایی اقدام کنند. هر شخصی در خانواده‌ای که زندگی می‌کند متعلق به کل جامعه است تا زمانی که زندگی می‌کند وظیفه دارد هر کاری که در توانش است را در جهت ارتقاء و پیشرفت جامعه انجام دهد. هر کدام از ما فردی برای خود و فردی برای جامعه هستیم. همه ما باید خودمان و دیگران را درک کنیم و از دیگران و خودمان مراقبت کنیم.^۱

۱- ارزش‌های اسلامی زن

۱-۱ منزلت انسانی زن

برای درک نظر اسلام در خصوص زن، باید متذکر شد که ما اکنون در محیطی زندگی می‌کنیم که دستخوش باد‌های مخالف سیاسی و امواج متضاد و متباین‌بسیاری است که با بسط دادن اضطراب و وحشت و طرز تفکر درست را از ما گرفته است. زن به عنوان نیمی از جمعیت دنیا و عضوی فعال در کانون بزرگ جامعه اسلامی، هم‌چنین یکی از دو رکن پدید آورنده بنیان خانواده، در طول تاریخ دآوری‌های گوناگونی را نسبت به خود دیده است. نگاهی گذرا به تاریخ نشان می‌دهد که زن دی‌بیشتر جوامع از نوعی محدودیت رنج برده است. زنده به گور کردن دختر در جاهلیت عرب، کشته شدن زنان به دست مردان در جامعه سومری و یا تن‌فروشی آنان برای کسب در آمد، نمونه‌ای از این ظلم‌های بی‌حد و حصر نسبت به زنان است.^۲

در آموزه‌های قرآنی، انسانیت یک نوع است که مرد و زن هر دو به یک اندازه و به گونه‌ای برابر از آن برخوردارند. قرآن کریم در این باره می‌فرماید: «خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا...»

دانش‌نامه عمومی^۱

^۲- پژوهش‌های قرآنی، ش ۲۵-۲۶

تعالیم اسلام هرگز حضور زن در جامعه را در مقابل حرفه های اجتماعی و مشاغل اقتصادی و غیره منع نکرده است چون بقای نظام اجتماعی ایجاب می کند افراد به مشاغل گوناگون بپردازند و به نیاز های جامعه پاسخ دهند. بعضی از حرفه ها واجب کفایی است و بر زنان لازم و واجب است تا در حد کفایت جامعه به آن بپردازند اگر زن صاحب شغل در جامعه حاضر باشد جایز نیست بر اساس دستور اسلام به مرد مراجعه شود.^۱

بنابر این اسلام اجازه فعالیت به زن را داده است و آن چه که مهم است حفظ شرافت و عفت اوست. نه همزنگ شدن با زمان و خود باختگی. از نظر اسلام زن می تواند کسب و کار صحیح و معقولی که با اصالت و آبروی او در نظام زندگی معنوی و انسانیش سازگار باشد را داشته باشد خداوند در قرآن می فرماید: «وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ» «برای زن است آن چه کسب می کند و بهره ببرد».^۲

در طول تاریخ زنان با ایمان و متدین در دوران پیامبر و امامان نیز در عرصه های مختلف اجتماعی فعالیت بسیاری داشتند زنانی بودند که برای تحقیق و پرس و جو مسافت زیادی را طی می کردند تا به خدمت رسول خدا برسند و مسائل خود را عرضه دارند. در مساجد و اماکن عمومی به تدریس و بیان مسائل شرعی می پرداختند و نیز کار های پزشکی (از جمله قابلگی) برای زنان و همسر پیامبر و امامان دیگر پرستاری می کردند. اما تمام این موارد در قالب پوشش کامل و عفاف اسلامی و در حد ضروری بوده است. پس الان در عصر کنونی و حاضر هم با رعایت عفاف و در حد ضرورت زنان می توانند وارد جامعه شوند.^۳

۳-۵- زن و امنیت و سعادت بشری در جامعه

مقوله امنیت به عنوان حیاتی ترین و ضروری ترین نیاز جامعه تلقی می شود و بدون آن جامعه به رشد و تعالی همه جانبه نخواهد رسید. اگر آرامش و امنیت در شاهره سعادت نهاده شده شود آن گاه بتوان انتظار داشت که جامعه در حول محور چرخه امنیت گام برداشته است. عوامل مختلفی در تقویت بنیه ای امنیتی کشور نقش دارند. یکی از این عوامل؛ وجود زنان با عفت در جامعه است. از یک طرف زن مقدمات لازم، برای امنیت زندگی را فراهم می سازد و از سویی دیگر الهام بخش و تحقق بخشی آن را به دنبال دارد. تربیت فرزندان سالم مدیون و مرهون مادرانی است که دارای امنیت عاطفی و روحی کامل باشند. اما آن چه که فرهنگ جامعه و اجتماع را پایدار و ثابت نگه می دارد وجود مادرانی است که در حیطه فرهنگی قامت رعنائ خویش را نمایان ساخته و گامی در تقویت بنیه فرهنگی جامعه برداشته اند.^۴

^۱-فاضلی بیارجمندی، همان، ص ۳۷

^۲-نساء: ۳۲

^۳-فاضلی بیارجمندی، همان، ۳۸-۳۹

^۴-جنت بوداگی، مجموعه مقالات حقوق و مسئولیت زن در نظام اسلامی، ص ۱۸۷-۲۱۶

زنان به عنوان حاملان خوشبختی، طلایه دار شادکامی و پرچمدار سرافرازی تلقی می‌شوند. وجود زنان پاک دامن در پیکره اجتماع، موجب دوام و بقاء ارزش های انسانی و اسلامی می‌شود. زنان سعادت‌مند در جست جوی انتقال خوشبختی ها و کامیابی ها به نسل های بعد هستند. اگر خواهان جامعه سالم هستیم، اگر به دنبال سعادت جامعه بشری هستیم بایستی زن را در آینده سعادت‌مندی ها ببینیم. زن شکست خورده و آسیب دیده نمی‌تواند مقدمات لازم جهت سعادت بخشی جامعه را فراهم کند. ارمغان تندرستی جامعه به دست زنان تحقق می‌یابد و ترازوی خوشبختی به دست آن ها به حرکت در می‌آید.^۱

۴-۵- زن و مسئولیت اجتماعی آن

مسئولیت در ابعاد مختلف اجتماعی یکی از مهم ترین فریضه ها تلقی می‌شود. مهم تر از آن این است که فاعل آن مسئولیت شرایط مسئولیت پذیری را داراست. زنان در جوار مردان نقش مسئولیت پذیری در بیش ترین محور ها را بر عهده دارند و ظرافت کاری آن ها نشان از توانایی آن ها در قبال پذیرش مسئولیت ها را دارد. زنان در عرصه های مختلف اجتماعی، فرهنگی، علمی، هنری فعالیت چشم گیری از خود به نمایش گذاشتند و انتظار بر این است در محور های اقتصادی و سیاسی- اجتماعی، جایگاه خویش را به دست آورند. شرایط جامعه کنونی اقتضا می‌کند که زنان در شغل ها و پست های مختلف دخالت داشته باشند و مسئولیت پذیر باشند و نادیده گرفتن زنان در فعالیت های مختلف موجب بحران های مختلف می‌شود. هر چند ک مهم ترین وظیفه زن- مادری است اما در اوج ایثارگری هم وظایف مادری را بر عهده می‌گیرند و هم در خارج از مدرسه و اجتماع به انجام وظیفه مشغول هستند تا چرخه زندگی به نحو مطلوبی بچرخد.^۲

سازندگی ها و قداست های یک جامعه وسط معمار اندیشه تربیتی چون زن تحقق می‌یابد.

همانند سازی زنان به زنان اسوه اسلامی، چون فاطمه (علیها السلام) و زهرا و حضرت معصومه (علیها السلام) می‌تواند افق های تربیتی را برای فرزند این مرز و بوم بگشاید. و اگر به دنبال سعادت جامعه بشری هستیم باید جامعه مادری ارج بنهیم و بستر مناسب برای تحقق وعده های تربیتی را فراهم نماییم.

۶-۵- زمینه سازی ظهور توسط زنان

همه انسان ها در عصر حاضر و جامعه و اجتماع در برابر امام عصر خود مسئول هستند و برای زمینه سازی ظهور آن حضرت وظایفی را بر عهده دارند. زنان علاوه بر نقش عمومی که همه انسان ها بر عهده دارند، می‌توانند

^۱- همان، ص ۱۸۷-۲۱۶

^۲- حجت بوداگی، همان، ص ۱۸۷-۲۱۶

در مواردی به طور خاص ایفای نقش نموده و زمینه های ظهور را فراهم نمایند و این مسئله، اهمیت زنان را در زمینه سازی ظهور روشن می نماید. زمینه سازی و آمادگی برای ظهور حضرت مهدی (عج) در روایات بیانگر اهمیت نقش مردان و زنان مؤمن است.^۱ رسول خدا میفرماید: «گروهی از مردم مشرق بیرون آمده برای ظهور حضرت مهدی (عج) زمینه سازی می کنند، یعنی سلطنت ایشان را فراهم می سازند.»^۲

حضور زنان در اجتماع، برای زمینه سازی ظهور در صورتی مورد قبول امام زمان (عج) است که مطابق موازین اسلامی باشد. مهم ترین وظیفه زنان در این زمینه، رعایت تقوا و گسترش عفاف و تقوا در جامعه است؛ چرا که حضور زن در اجتماع با عرضه اندام جنسیتی موجب فساد می گردد و امنیت روانی را از بین می برد. زنان با حضور خود در اجتماع می توانند، سایر افراد را راهنمایی نمایند. در مرحله اول با گفتار، سخنرانی، مقالات علمی، افراد را به مقام و منزلت زن در فرهنگ مهدوی آشنا کنند و جامعه عظیم زنان را با رسالت بزرگ خود آشنا کنند و در مرحله بعد با امر به معروف، افراد را به انجام واجبات و کار های نیکو دعوت نمایند و ارزش زن و رابطه معنوی با امام زمان (عج) را گوشزد کنند و با نهی از منکر از انجام اعمالی که قلب امام زمان (عج) را می آزارد، نهی نمایند.^۳

نتیجه گیری

با نگاهی اجمالی به آمار زنان فعال در جامعه در می یابیم که وجود پژوهشگران - نویسندگان و مشاوران و نمایندگان و... حاکی از رشد و بالندگی زنان در جامعه و مشارکت گسترده آنان در اداره امور کشور و نیز تغییر نگرش مسئولان و مردم نسبت به مقام و منزلت بانوان چشم گیر است.

در طول تاریخ، زنان با ایمان، شجاع ظلم ستیز بسیاری بوده اند که زندگی آن ها سراسر ایثار و شهادت و از خود گذشتگی در راه خداوند سبحان بوده است. بنابر آن چه که بدست آمده است متذکر شدیم که زن باید شخصیت خود را در امور معنوی جست جو کند و این را تبلوری از ارزش های خود بداند و زن مسلمان باید در راه فرزاندگی و علم و خود سازی معنوی و اخلاقی خود و جامعه اش تلاش کند. زنان با ایمان و متدین در دوران پیامبر و امامان نیز در عرصه های مختلف اجتماعی فعالیت بسیاری داشتند. زنان جامعه عصر حاضر در قبال منکرات اجتماعی مکلف است و وظایف بسیاری دارد تا نه تنها حرکت های مثبت و منفی را بنگرد و تحرکات سیاسی را در نظر داشته باشد بلکه در خود سازی و پاکسازی فکری جامعه نیز مسئول است و بنابر این زن ها می توانند با

^۱-سروستانی، معرفت امام زمان (عج) و تکلیف منتظران، ص ۱۸۰-۱۷۶
^۲-قال رسول الله (ص) (يَخْرُجُ نَاسٌ مِنَ الْمَشْرِقِ فَيُوطِنُونَ لِلْمَهْدِيِّ سُلْطَانَهُ)
^۳-فقیه ایمانی، شیوه های یاری امام (عج)، ص ۳۹

امر به معروف و نهی از منکر کردن فضای اجتماعی سالم و معنوی سازند. حضور زنان در اجتماع و فعالیت های پر تلاش آن ها با توجه به حفظ شرافت و عفت اوست و بهترین رسالت زن در اسلام انسان سازی می باشد.

منابع و مأخذ

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

- ۱) ایمانی، میرزا محمد باقر فقیه، شیوه های یاری قائم (عج)، ناشر مرکز نشرهاجر، بی جا، بی تا،
- ۲) پژوهش قرآنی، ش ۲۵-۲۶، بهار و تابستان، ۱۳۸۰ (ه.ش)
- ۳) جمعی از خواهران طلبه، زن از دیدگاه ادیان و مکاتب، انتشارات صدرا، چاپ اعتماد، قم، بی تا
- ۴) جوادی آملی، زن از آینه جلال و جمال، نشر اسراء، قم، چاپ شانزدهم، ۱۳۸۶ (ه.ش)
- ۵) جنت بوداگی، اسد الله، مجموعه مقالات حقوق و مسئولیت زن در نظام جمهوری اسلامی، ناشر مجمع جهانی دینی و مذاهب اسلامی تهران، ۱۳۸۶ (ه.ش)
- ۶) حر عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، ج ۱۶، مؤسسه آل بیت (ع)، لا حياء بیروت ۱۴۱۶ (ه.ق)
- ۷) زعفرانچی، لیلا سادات، اشتغال زنان، سپید برگ، تهران، ناشر مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری، ۱۳۸۸ (ه.ش)
- ۸) ستاری، جلال، سیمای زن در فرهنگ ایران، نشر مرکز، تهران، ۱۳۷۳ (ه.ش)
- ۹) شفیعی سروستانی، ابراهیم، معرفت امام زمان و تکلیف منتظران، انتشارات موعود عصر، ۱۳۸۷ (ه.ش)

۱۰) صفری، فاطمه، الگوی اجتماعی نقش و پایگاه زن در جامعه اسلامی بر اساس دیدگاه امام خمینی (ره)، ناشر: سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ سوم، بی جا، ۱۳۷۴ (ه.ش)

۱۱) طباطبایی، محمد حسین، زن در قرآن، بی جا، نشر هاجر، چاپ اول، ۱۳۹۶ (ه.ش)

۱۲) فاضلی بیارجمندی، سید احمد، نقش زنان شیعه در عصر امام علی (ع)، انتشارات میثم تمار، قم، ۱۳۸۱ (ه.ش)

۱۳) مطهری، مرتضی، نظام حقوق زن در اسلام، انتشارات صدرا، تهران، ۱۳۷۶ (ه.ش)

۱۴) مطهری، مرتضی، آینده انقلاب، انتشارات صدرا، تهران، ۱۳۸۷ (ه.ش)

۱۵) معین، محمد، فرهنگ فارسی معین، چاپ دیبا، صحافی پیکان، ۱۳۸۶ (ه.ش)